

РОЗДІЛ V

**НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ
У СФЕРІ ОХОРОНИ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

В цьому розділі друкуються методичні рекомендації, затверджені Наказом Міністерства культури і туризму України від 02.11.2009 р. № 956/0/16-09:

1. Методичні рекомендації щодо визначення предмету охорони об'єктів археологічної спадщини;
2. Методичні рекомендації щодо визначення предмету охорони об'єктів історії;
3. Методичні рекомендації щодо визначення предмету охорони об'єктів монументального мистецтва;
4. Методичні рекомендації щодо музеєфікації пам'яток археологічної спадщини;
5. Методичні рекомендації щодо розроблення історичних (історико-архітектурних) довідок.

Проекти цих методичних рекомендацій були розроблені Науково-дослідним інститутом пам'яткоохоронних досліджень.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Ці методичні рекомендації встановлюють основні принципи, на підставі яких визначається предмет охорони нерухомих об'єктів археологічної спадщини для здійснення заходів щодо їх державного обліку, охорони, використання та реставрації.

1.2. Методичні рекомендації розроблені відповідно до законів України "Про охорону культурної спадщини", "Про охорону археологічної спадщини" та з урахуванням Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (переглянутої), ратифікованої Законом України від 10.12.03 № 1369-IV, якою визначено, що:

археологічна спадщина є головним елементом пізнання історії людства;

складовими частинами археологічної спадщини вважаються всі матеріальні залишки та об'єкти, а також будь-які інші сліди існування людства у минулих епохах, збереження і вивчення яких допомагає з'ясувати розвиток історії людства та його зв'язок з природним середовищем;

головним джерелом отримання інформації стосовно об'єктів археологічної спадщини є розкопки або знахідки й інші методи дослідження історії людства та середовища, що його оточує.

Ці рекомендації розроблені також відповідно до Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 № 1760, та узгоджені з Методичними рекомендаціями по підготовці матеріалів Зводу пам'яток історії та культури України, розробленими Інститутом історії України НАН України в 1993 р.

2. ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ОХОРОНИ НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Відповідно до статті 1 Закону України “Про охорону культурної спадщини”, предметом охорони об'єкта культурної спадщини є характерна властивість об'єкта культурної спадщини, що становить його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою.

2.2. Характерною властивістю об'єкта археологічної спадщини, що становить предмет охорони, є матеріальне втілення наукової інформації, виражене в розпланувально-просторовій і матеріальній структурі об'єкта та його складових частин, а саме – в загальному розплануванні об'єкта, пов'язаних з ним ландшафтних утвореннях, спорудах та їх залишках, антропогенних нашаруваннях, рухомих предметах, що зберігаються *in situ* (в місці знаходження), незалежно від стану їх збереженості.

2.3. Предмет охорони нерухомого об'єкта археологічної спадщини визначається вченим-археологом під час виявлення, дослідження об'єкта та підготовки облікової документації на нього.

2.4. Підставою для визначення предмета охорони об'єкта археологічної спадщини є наявність у його складі нерухомих носіїв наукової інформації та пов'язаних з ними археологічних предметів, що мають цінність з археологічного, антропологічного та етнологічного поглядів і повністю або частково збереглися в автентичному стані.

Такі ознаки носіїв наукової інформації як їх розмір, вік, культурна приналежність, потужність культурного шару, насиченість археологічними предметами тощо не впливають на визначення предмета охорони і враховуються при визначенні культурної цінності об'єкта археологічної спадщини та при його грошовій оцінці.

При визначенні предмету охорони об'єкта культурної спадщини слід керуватися критеріями, викладеними у Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 № 1760.

Опис предмету охорони нерухомого об'єкта археологічної спадщини з переліком тих якостей об'єкта, завдяки яким об'єкт набуває іс-

торичної та культурної цінності як пам'ятка, заноситься до паспорта об'єкта культурної спадщини в тематичне поле 14 "Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта".

2.5. У разі коли об'єкт культурної спадщини має ознаки різних видів, визначених статтею 2 Закону України "Про охорону культурної спадщини", визначається комплексний предмет охорони об'єкта культурної спадщини із зазначенням його домінуючої ознаки, за якою буде здійснюватись його реєстрація.

Наявність у пам'ятки кількох видових ознак зазначається в обліковій документації.

3. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕДМЕТА ОХОРОНИ НЕРУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Предмет охорони об'єкта археологічної спадщини складають всі його елементи (у тому числі пов'язані з цим об'єктом рухомі археологічні предмети), що зумовлює заборону проведення будь-яких робіт на об'єкті, крім робіт, пов'язаних з науковим дослідженням археологічної спадщини.

3.2. Специфіка археологічних досліджень нерухомого об'єкта археологічної спадщини полягає в тому, що наслідком археологічних розкопок є часткове або повне руйнування об'єкта.

При цьому наукова інформація, носієм якої був досліджуваний об'єкт (пам'ятка), надалі продовжує існувати лише у документальному вигляді відповідно до державних нормативів у сфері архівної справи.

3.3. Нерухома пам'ятка археологічної спадщини, що досліджена по всій площі та глибині культурного шару, втрачає предмет охорони, у разі, коли весь обсяг наукової інформації, носієм якої вона була, вилучено з історичного культурного шару та задокументовано, а нерухомих об'єктів культурної спадщини, що підлягають консервації, музеєфікації та подальшому використанню в культурно-освітніх цілях, на місці не виявлено.

Втрата пам'яткою предмету охорони є підставою для вилучення пам'ятки з Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

3.4. У разі, якщо нерухома пам'ятка втратила предмет охорони як об'єкт археологічної спадщини, але зберігає предмет охорони за іншою видовою ознакою, органом охорони культурної спадщини забезпечується внесення відповідних змін щодо видової належності до облікової документації на об'єкт та здійснюється в установленому порядку подання про внесення відповідних змін до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

3.5. Складові частини нерухомих об'єктів (пам'яток) археологічної спадщини, що зазнали музеєфікації, консервації та реставрації, зберігають предмет охорони об'єктів археологічної спадщини.

3.6. Не складають предмет охорони відтворені в процесі реставрації або музеєфікації складові частини нерухомого об'єкта (пам'ятки) археологічної спадщини, що були втрачені до або під час археологічних досліджень.

3.7. Археологічні предмети, виявлені під час археологічних досліджень нерухомих об'єктів (пам'яток) археологічної спадщини, що мають цінність з археологічного, етнологічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду, підлягають державній реєстрації та передаються на зберігання до фондів музеїв, де зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.

4. ЗАХОДИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРІГАННЯ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБ'ЄКТІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

4.1. У зв'язку з поступовим вдосконаленням методик археологічних досліджень стосовно ефективного використання інформаційного потенціалу про окремі особливо цінні з археологічного погляду об'єкти для майбутніх наукових досліджень визначаються ділянки із недоторканою стратиграфією*.

В межах зазначених ділянок на термін до 25 років встановлюється особливий режим охорони і використання, який передбачає дотримання непорушності взаємного розташування шарів археологічної пам'ятки. Такий режим виключає проведення на зазначених ділянках археологічних досліджень, а також провадження господарської діяльності, наслідком якої може бути пошкодження, знищення або руйнування культурного шару, археологічних об'єктів та пов'язаних з ними рухомих предметів, що враховується при видачі дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на територію пам'ятки.

4.2. Для окремих нерухомих об'єктів археологічної спадщини також можуть визначатися ділянки, що потребують консервації або музеєфікації.

4.3. Межі ділянок із недоторканою стратиграфією, а також ділянок, що потребують консервації та музеєфікації, зазначаються в паспорті об'єкта культурної спадщини та в дозволах на їх археологічні дослідження.

*(взаємним розташуванням шарів археологічної пам'ятки)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ІСТОРІЇ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Ці методичні рекомендації встановлюють основні принципи, на підставі яких визначається предмет охорони об'єктів історії для здійснення заходів щодо їх державного обліку, охорони, використання та реставрації.

1.2. Методичні рекомендації розроблені відповідно до Закону України “Про охорону культурної спадщини”, Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 № 1760, та узгоджені з Методичними рекомендаціями по підготовці матеріалів Зводу пам'яток історії та культури України, розробленими Інститутом історії України НАН України в 1993 р.

1.3. Пам'ятки історії не мають специфічних, властивих тільки їм форм матеріального існування. До пам'яток історії належать споруди (витвори), комплекси (ансамблі) та визначні місця, які можуть мати формальні ознаки інших видів пам'яток.

2. ПРЕДМЕТ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ

2.1. Згідно зі статтею 1 Закону України “Про охорону культурної спадщини”, предметом охорони об'єкта культурної спадщини є характерна властивість об'єкта культурної спадщини, що складає його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою.

2.2. Предметом охорони об'єкта культурної спадщини як пам'ятки історії є матеріальне втілення історичної пам'яті про важливі історичні події або процеси, етапи розвитку історії та культури нації, суспільні явища, життя та діяльність відомих осіб.

Історична пам'ять – сукупність знань та уявлень, що є невід'ємною частиною культури, які через традиції, усні, писемні джерела та матеріальні об'єкти фіксуються в суспільній свідомості та дозволяють зберігати, відтворювати, інтерпретувати інформацію про минулі історичні події, життя та діяльність відомих осіб.

2.3. Історична пам'ять знаходить своє матеріальне втілення в місці розташування, об'ємно-просторовій та/або матеріально-технічній структурі пам'ятки чи окремих її частин. Залежно від формально-типологічних ознак об'єкта культурної спадщини історична пам'ять матеріалізується:

у будинках (будівлях) адміністративного, громадсько-політичного, військового, наукового, культурно-освітнього, релігійного, житлового й інших призначень – у місці розташування, матеріально-технічній структурі об'єкта (матеріали і конструкції), розпланувально-просторовій композиції, інтер'єрі, рухомих предметах, обладнанні та устаткуванні, пов'язаних з нерухомими об'єктами культурної спадщини (особисті речі, що належали відомим особам, тощо);

у похованнях та некрополях (братські та одиночні могили, кладовища, цвинтарі тощо) – у місці розташування, формі, матеріальній структурі об'єкта (поховання та намогильні споруди (склепи, пам'ятники, плити тощо), розпланувально-просторовій композиції;

у монументальних творах (монументи, пам'ятники, пам'ятні знаки тощо) – у матеріально-технічній структурі та формі (скульптура, зображення, написи, що містять історичну інформацію), а у випадках, коли монументальний твір встановлено на місці історичної події, безпосередньо пов'язаною з ним - у місці його розташування;

у визначних місцях (поля битв, місця бойових дій, місця розташування концтаборів, місця розстрілів та масових поховань жертв фашизму, політичних репресій, депортацій та голодоморів тощо) – у місці розташування (визначене певними межами території визначного місця), розпланувально-просторовій композиції або, за наявності, у матеріально-технічній структурі (залишки інженерно-фортифікаційних споруд, військової техніки, поховання, пам'ятні знаки, що знаходяться у локалізованих межах територій);

в об'єктах природи (природні території, що мають історичну цінність, дерева, посаджені видатними особами, тощо) – у місці розташування, матеріальній структурі та розпланувально-просторовій композиції об'єкта.

2.4. Предмет охорони об'єкта культурної спадщини як пам'ятки історії визначається на підставі наступних наявних ознак:

документальні свідчення (історичні джерела, літературні твори видатних авторів, іконографічні матеріали) про вагомий історичний події або життя та діяльність відомих осіб, що є носіями важливої історичної інформації і знайшли своє матеріальне втілення в об'єкті культурної спадщини, його окремих частинах, елементах оздоблення або декору, архітектурних елементах, або в рухомих предметах, безпосередньо пов'язаних з історичним об'єктом;

важлива історична інформація про події, етапи розвитку держави та суспільства, життя та діяльність відомих осіб, яка відбита або зафіксована (написи, зображення тощо) у об'єктах культурної спадщини (пам'ятники, пам'ятні знаки, надгробки тощо);

безпосередньо пов'язані з об'єктом культурної спадщини визначні історичні події, діяльність установ державної влади та місцевого само-

врядування, наукових, освітніх, культурних установ, що зробили значний внесок у становлення державності, розвиток науки та культури країни чи певного регіону, які відображені або зафіксовані в об'єкті культурної спадщини, його окремих частинах та рухомих об'єктах, що безпосередньо пов'язані з ним;

матеріальні свідчення про важливі битви, героїзм воїнів, що зберігають місця бойових дій, місця загибелі бойових кораблів, військово-інженерні, фортифікаційні споруди, пов'язані з ними рухомі об'єкти (залишки бойової техніки, озброєння), підтверджені історичними джерелами (документальне підтвердження факту та місця події);

пам'ять про визначні історичні події, видатних державних та громадських діячів, діячів науки, культури, загиблих воїнів, жертв війни, політичних репресій, голодоморів, що зберігається об'єктами культурної спадщини (визначні місця, некрополі, поховання, пам'ятні знаки тощо).

При визначенні предмету охорони об'єкта культурної спадщини слід керуватися критеріями, викладеними у Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 №1760 (далі – Порядок).

2.5. Предмет охорони об'єкта культурної спадщини зазначається в обліковій картці та паспорті об'єкта культурної спадщини.

2.6. В обліковій картці у тематичному полі 6 “Стилий опис об'єкта” у кінці графи “Характеристика об'єкта” вказується тільки наявність або відсутність предмета охорони об'єкта культурної спадщини.

2.7. У паспорті відомості про предмет охорони об'єкта культурної спадщини записуються у кількох тематичних полях, відповідно до його специфіки як пам'ятки історії.

У тематичному полі 10 “Історичні дані про об'єкт” вказуються: причини, характер і хронологія утворення (виникнення) та змін об'єкта культурної спадщини, подається коротка характеристика важливих історичних подій, життя та діяльності відомих осіб, у зв'язку з якими зазначений об'єкт набуває історичної та культурної цінності як пам'ятка.

Підсумкове визначення предмета охорони об'єкта культурної спадщини вказується у тематичному полі 14 “Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта”. Тут мають міститися результати оцінки історичної та наукової цінності об'єкта культурної спадщини з повним переліком тих його якостей, які відповідають конкретним критеріям, визначеним Порядком, завдяки яким об'єкт культурної спадщини набуває історичної та культурної цінності як пам'ятка історії.

2.8. У разі коли об'єкт культурної спадщини має ознаки різних видів, визначених статтею 2 Закону України ”Про охорону культурної

спадщини'', визначається комплексний предмет охорони об'єкта культурної спадщини із зазначенням його домінуючої ознаки, за якою буде здійснюватись його реєстрація.

Наявність у пам'ятки кількох видових ознак зазначається в обліковій документації.

3. РІЗНОВИДИ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ

3.1. Об'єкти культурної спадщини як пам'ятки історії залежно від характеру історичних подій та процесів, які вони відображають, поділяються на такі підвиди:

об'єкти, пов'язані з розвитком державно-суспільного устрою;

об'єкти, пов'язані з національно-визвольними, революційними та соціальними рухами;

об'єкти, пов'язані з воєнною та військовою історією;

об'єкти, пов'язані з наукою, освітою та культурою;

об'єкти, пов'язані з церковним та релігійним життям.

3.1.1. До об'єктів, пов'язаних з розвитком державно-суспільного устрою, належать:

споруди, комплекси (князівські резиденції, замки, палаци тощо) – центри військової та цивільної влади доби феодалізму (XI–XVI ст.);

адміністративні споруди, пам'ятні місця, пов'язані з історією козацтва XVI–XVIII ст. – місця козацьких січей, дислокації полків, сотень, куренів, полкові, сотенні канцелярії;

будівлі, пов'язані з історією міського самоврядування, що існувало в Україні, після надання українським містам магдебурзьського права (магістрати, ратуші, суди, купецькі об'єднання, цехи та ін.) (XV–XVIII ст.);

будинки та приміщення, в яких розміщувалися думи, дворянські та купецькі зібрання, банки, торговельні та фінансові біржі, що виникли та функціонували під час становлення в Україні капіталістичного способу виробництва (XIX – початок XX ст.);

будівлі, пов'язані з життям та діяльністю видатних державних та громадських діячів, діячів науки і культури (будинки, окремі квартири, робочі кабінети та ін.);

пам'ятники, пам'ятні знаки, встановлені на честь певних історичних подій, що несуть важливу історичну інформацію (пам'ятні хрести на честь скасування кріпацтва, учасникам визвольних змагань тощо);

поховання (могили та намогильні споруди) видатних державних та громадських діячів, діячів науки і культури;

місця поховань жертв політичних репресій, депортацій та голодоморів.

3.1.2. До об'єктів, пов'язаних з національно-визвольними, революційними та соціальними рухами, належать:

об'єкти, що відображають боротьбу українського народу за національне визволення у XVI – на початку XX ст. (козацькі та селянські повстання, рухи опришків, гайдамаків, “Коліївщина”, участь населення України у польських повстаннях 1830–1831 та 1863–1864 рр.);

об'єкти, пов'язані з подіями Визвольної війни середини XVII ст. (місця перебування селянсько-козацьких військ під керівництвом Б. Хмельницького та його найближчих прибічників, місця окремих битв);

об'єкти, пов'язані з діяльністю масонських лож та рухом декабристів в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.);

об'єкти, пов'язані з діяльністю Кирило-Мефодіївського братства, громад, народницьких і революційних партій та організацій (друга половина XIX – початок XX ст.);

будівлі, в яких відбувалися конкретні історичні події – засідання страйкових комітетів, установчі з'їзди партій та профспілкових організацій тощо;

будівлі (споруди) та визначні місця, пов'язані з революційними подіями та національно-визвольними змаганнями в Україні (1917–1921 рр.);

будівлі (споруди) та визначні місця, пов'язані з дисидентськими рухами (національними, правозахисними та ін.) в Україні (60-ті – 80-ті рр. XX ст.);

поховання активних учасників національно-визвольних змагань, революційних, соціальних та громадсько-політичних рухів.

3.1.3. До об'єктів, пов'язаних з військовою та військовою історією належать:

військово-інженерні споруди, укріплені лінії, вали, редути, залишки фортець та інших фортифікаційних споруд;
поля битв.

Окремо виділяються об'єкти, пов'язані з подіями Другої світової війни:

військово-інженерні споруди (окопи, доти, дзоти та ін.), залишки оборонних споруд, укріплених районів;

споруди (місця), де розміщувалися штаби та командні пункти військових формувань;

споруди, місця (штаби підпільних організацій та груп, підпільні друкарні, конспіративні квартири), пов'язані з патріотичним рухом опору, партизанським рухом, Українською повстанською армією;

визначні місця, пов'язані з діяльністю керівників та активних учасників партизанського та підпільного рухів;

місця розташування концтаборів;

обеліски, монументи та меморіали на честь визначних подій війни, військових діячів;

місця поховань загиблих воїнів, партизанів, підпільників, мирних жителів, військовополонених, місця масових страт.

3.1.4. До об'єктів, пов'язаних з наукою, освітою та культурою належать: житлові будинки, садиби, квартири в житлових будинках, кабінети в службових приміщеннях, лікувальні заклади (інститути, клініки, лабораторії), заклади науки, освіти, які пов'язані з життям та діяльністю видатних діячів науки, культури і мистецтва та зберігають свідчення їх наукової і творчої діяльності;

адміністративні, житлові будинки, пов'язані з визначними науковими та культурними подіями (науковими з'їздами тощо);

будівлі, в яких містилися наукові, освітні та культурно-мистецькі установи, які зробили значний внесок у розвиток вітчизняної та світової науки і культури;

навчальні заклади, наукові, освітні, навчальні та культурно-освітні заклади (університети, інститути, ліцеї, пансіони, бурси, семінарії, гімназії, училища, школи тощо), пов'язані з іменами визначних вчених, громадських діячів, які здобули в них освіту;

поховання (могили та намогильні споруди) видатних діячів науки, освіти та культури.

3.1.5. До об'єктів, пов'язаних з релігійним та церковним життям, належать:

культові будівлі (споруди) їх комплекси (ансамблі), пов'язані з визначними подіями церковно-релігійного життя, діяльністю релігійних організацій та окремих релігійних діячів;

навчально-освітні заклади (академії, бурси, семінарії, училища, школи тощо), пов'язані з іменами визначних релігійних та церковних діячів, які викладали або навчалися в них;

пам'ятники, пам'ятні знаки, встановлені на честь визначних подій церковно-релігійного життя, церковних та релігійних діячів;

поховання (могили та намогильні споруди) видатних релігійних та церковних діячів.

4. ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ОХОРОНИ ТА ІСТОРИЧНОЇ ЦІННОСТІ ОБ'ЄКТА ІСТОРІЇ

4.1. Для визначення предмета охорони об'єкта культурної спадщини як пам'ятки історії враховуються такі чинники як історична, культурна, наукова, інша цінність об'єкта, важливість історичної події або особистості, її роль та значення (як позитивне, так і негативне) в історичному процесі, а також безпосередній взаємозв'язок історичної події або особистості з конкретним об'єктом.

Пам'ятки історії повинні давати уявлення про характер історичних подій, що відбувалися на теренах України у різні історичні епохи, відбивати основні періоди державного, соціально-політичного, економічного, наукового та культурного розвитку країни.

Роль історичної особистості визначається лише відповідно до її внеску у державний, соціальний, економічний, науковий чи культурний розвиток країни, певного регіону чи населеного пункту. На визначення історичної ролі особистості не повинні впливати її політичні або релігійні переконання, соціальна та національна приналежність.

Головними принципами визначення історичної цінності об'єкта культурної спадщини як пам'ятки історії повинні бути неупереджений, деполітизований та деідеологізований науковий підхід, об'єктивне висвітлення та інтерпретація історичних фактів та подій.

З метою уникнення однобічного, суб'єктивного підходу у визначенні предмета охорони історичних об'єктів культурної спадщини під час визначення історичної цінності об'єкта культурної спадщини необхідно уникати оцінок історичних подій та діячів, що базуються на суб'єктивних поглядах певних політичних партій, соціальних груп або окремих осіб.

4.2. Під час визначення історичної цінності об'єкта культурної спадщини до кожного окремого об'єкта застосовується комплексний підхід, який враховує специфічні особливості різновиду пам'яток історії – вікові (хронологічні), історичні в контексті значення події чи відомої особи в історії країни, певного регіону чи населеного пункту. Не складає предмету охорони наявність лише вікової (хронологічної) ознаки об'єкту без урахування його значення в контексті пов'язаних з ним подій чи діяльності відомих осіб.

4.3. Об'єкти історії повинні відповідати критерію автентичності, що характеризує міру збереження об'єктом своєї форми, матеріально-технічної структури, історичних нашарувань та ролі у навколишньому середовищі.

Сучасні копії існуючих пам'яток або споруд (витворів), об'єкти, створені за старовинними проектами чи науковими реконструкціями, масові тиражовані копії, виготовлені з нетривких матеріалів, на низькому художньому рівні або твори монументального мистецтва, що виконували виключно ідеологічні функції, кваліфікуються як такі, що не мають предмету охорони, не належать до історичних об'єктів культурної спадщини та не підлягають державній реєстрації.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Ці методичні рекомендації встановлюють основні принципи, на підставі яких визначається предмет охорони об'єктів монументального мистецтва для здійснення заходів щодо їх державного обліку, охорони, використання та реставрації.

1.2. Методичні рекомендації розроблені відповідно до Закону України “Про охорону культурної спадщини”, Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1760 (далі – Порядок), та узгоджені з Методичними рекомендаціями по підготовці матеріалів Зводу пам'яток історії та культури України, розробленими Інститутом історії України НАН України в 1993 р.

2. ПРЕДМЕТ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Згідно зі статтею 1 Закону України “Про охорону культурної спадщини”, предметом охорони об'єкта культурної спадщини є характерна властивість об'єкта культурної спадщини, що складає його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою.

2.2. Предметом охорони об'єкта монументального мистецтва є матеріальне втілення його художньо-естетичних якостей, що знаходять своє відображення в художній формі, розпланувально-просторовій композиції, матеріально-технічній структурі об'єкта, його складових чи окремих фрагментах, а також у місці розташування зазначеного об'єкта.

2.3. Об'єкти монументального мистецтва – твори образотворчого мистецтва як самостійні (окремі або складові частини споруд, які не є об'єктом культурної спадщини), так і ті, що пов'язані з архітектурними, археологічними, іншими пам'ятками або з утворюваними ними комплексами (ансамблями).

Об'єкти монументального мистецтва слід розглядати як свідок певних етапів історичного розвитку мистецтва і архітектури, характерних рис художніх стилів, стильових напрямів, окремих шкіл чи творчості видатних митців, зафіксовані у матеріальній формі засобами художньої образотворчості.

2.4. До об'єктів монументального мистецтва належать нерухомі твори монументальної скульптури, живопису, монументально-декоративного та декоративно-ужиткового мистецтва, що мають самостійне значення або пов'язані з окремими спорудами чи з архітектурно-природним середовищем, а саме:

2.4.1. Твори монументальної скульптури:

монументи, пам'ятники, пам'ятні знаки, стели, скульптурні групи, погруддя (бюсти);

меморіальні (намогильні) споруди та ансамблі – рельєфні ансамблі, плити, хрести, саркофаги, стели, надгробні скульптурні композиції тощо; статуї, скульптурні групи та рельєфи на фасадах або в інтер'єрах споруд; садово-паркова скульптура – статуї, погруддя, герми, фонтани тощо; меморіальні дошки.

2.4.2. Твори монументального живопису:

розписи зовнішніх та внутрішніх поверхонь стін, перекриттів, плафонів (фрески, мозаїки, сграфіто, гризайлі);

іконостаси;

самостійні мозаїчні стели;

зображення на склі у віконних та дверних отворах (вітражі);

діорами та панорами.

2.4.3. Твори монументально-декоративного мистецтва:

орнаментальні розписи стін, стель, склепінь, колон тощо;

декоративне різьблення на камені, бетоні та по дереву, металу тощо, на фасадах і в інтер'єрах споруд (оздоблення порталів, віконних та дверних отворів, стін, склепінь, іконостаси, амвони, вітвари тощо).

2.4.4. Твори декоративно-ужиткового мистецтва:

мальована та рельєфна кераміка печей, камінів, керамічні панно, набірні художні паркетні, мозаїчні підлоги, інтарсія дверей, литий та кований метал огорож, ґрат тощо.

3. ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ОХОРОНИ ТА ХУДОЖНЬО-ІСТОРИЧНОЇ ЦІННОСТІ ОБ'ЄКТІВ МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Основними критеріями, за якими визначається предмет охорони об'єкта монументального мистецтва, є його художньо-естетичні якості, історико-архітектурна або містобудівна цінність, відображення ними характеру суспільного та культурного життя певної історичної епохи.

При визначенні предмету охорони об'єкта культурної спадщини слід керуватися критеріями, викладеними у Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.01 №1760.

3.2. Художня та історико-архітектурна цінність об'єктів монументального мистецтва визначається в процесі виявлення їх художніх особливостей, рівня художньої якості (особливості стилю, композиції, колориту, оригінальності, техніки виготовлення, загальної майстерності виконання), взаємозв'язку з визначними історичними подіями або відомими особами за наступними характеристиками:

— *хронологічна глибина* характеризує об'єкти монументального мистецтва за часом їх створення. При визначенні предмета охорони об'єктів монументального мистецтва враховується їх типологічна та хронологічна класифікація;

— *ступінь відображення стилю, школи, типологічної групи* характеризує об'єкти, що стали етапними творами видатних скульпторів, художників, архітекторів;

— *унікальність* характеризує рідкісні об'єкти монументального мистецтва, що містять винятково важливу інформацію про події, явища, факти з різних сфер життя держави, суспільства чи окремих видатних осіб, об'єкти, що є витворами зниклих мистецьких стилів або не мають собі подібних щодо походження, змісту, наукової, художньої цінності, зовнішніх ознак і не можуть бути відновлені в разі непоправного пошкодження або втрати. Для визначення унікальності об'єкта монументального мистецтва художня цінність та стилістичні особливості не є визначальними чинниками. Унікальність масово тиражованого мистецького твору, яка стала наслідком зникнення інших подібних об'єктів, може розглядатися як характерна особливість такого об'єкту, що складає його предмет охорони;

— *взаємозв'язок з історичною подією або з відомими особами* характеризує значення об'єктів монументального мистецтва для загального розвитку національної та світової культури, оригінальність, час і місце його створення, роль і значення зазначеного виду об'єктів культурної спадщини як джерела інформації про події, явища, які знайшли відображення у таких об'єктах, їх зв'язок з історичними подіями, певним мистецьким, історичним середовищем, видатними особами, місцем розташування;

— *автентичність* є одним з головних критеріїв у визначенні історико-культурної та художньої цінності об'єкта і характеризує міру збереження об'єктом монументального мистецтва своєї форми, матеріально-технічної структури, історичних нашарувань та ролі у навколишньому середовищі.

Необхідною ознакою, що вказує на наявність предмету охорони об'єкта культурної спадщини, є виготовлення його із тривких матеріалів – граніту, мармуру, пісковика, вапняку, бронзи, міді, алюмінію, чавуну тощо. Твори монументального мистецтва, виготовлені з нетривких матеріалів, на низькому художньому рівні або масові тиражовані копії,

в тому числі ті, що виконували виключно ідеологічні функції, вважаються такими, що не мають предмету охорони.

3.3. У визначенні містобудівної цінності пам'ятки провідним є її композиційне значення для формування архітектурного середовища, а саме:

- домінанта загальноміського масштабу;
- локальна домінанта;
- локальний акцент.

Важливе значення при визначенні містобудівної цінності об'єкта монументального мистецтва має його роль у формуванні архітектурних ансамблів (комплексів) чи прилеглого середовища. Містобудівна цінність такого об'єкта зростає, якщо він розташований у межах архітектурного ансамблю чи комплексу (історико-культурного заповідника), де складові частини пов'язані не тільки територіально, а й єдиним композиційним рішенням.

3.4. Предмет охорони об'єкта монументального мистецтва зазначається в обліковій картці та паспорті об'єкта культурної спадщини.

3.5. В обліковій картці у тематичному полі 6 "Стильний опис об'єкта" у кінці графи "Характеристика об'єкта" вказується тільки наявність або відсутність предмета охорони об'єкта культурної спадщини.

3.6. У паспорті відомості про предмет охорони записуються у кількох тематичних полях відповідно до специфіки об'єкта монументального мистецтва як пам'ятки культурної спадщини.

У тематичному полі 10 "Історичні дані про об'єкт" вказуються: причини, характер і хронологія утворення (виникнення) об'єкта, а також зміни, яких він зазнав, вказуються власники, з якими пов'язані виникнення та історія об'єкта, замовники, автори (скульптори, художники, архітектори, дизайнери тощо), виконавці робіт.

Підсумкове визначення предмета охорони об'єкта культурної спадщини вказується у тематичному полі 14 "Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта", в якому зазначаються результати оцінки мистецької, художньої, історичної та наукової цінності об'єкта з повним переліком якостей об'єкта, що відповідають визначенням Порядком конкретним критеріям, завдяки яким об'єкт набуває історичної та культурної цінності як пам'ятка монументального мистецтва.

У разі коли об'єкт культурної спадщини має ознаки різних видів, визначених статтею 2 Закону України "Про охорону культурної спадщини", визначається комплексний предмет охорони об'єкта культурної спадщини із зазначенням його домінуючої ознаки, за якою буде здійснюватись його реєстрація.

Наявність у пам'ятки кількох видових ознак зазначається в обліковій документації.

3.7. У разі, коли об'єкти монументального мистецтва складають єдине художнє ціле з архітектурною, археологічною чи іншою пам'яткою (скульптури, надгробки, ікони та іконостаси в культових спорудах, люстри та гобелени в житлових та громадських будівлях тощо), вони повинні бути охарактеризовані в обліковій документації на дану пам'ятку. Рухомі твори образотворчого та декоративного мистецтва (картини, ікони, скульптури), що мають художню цінність та знаходяться в інтер'єрі пам'ятки, але не пов'язані з нею, тільки згадуються в обліковій документації із зазначенням сюжету, дати, матеріалів, з яких вони виготовлені, та розмірів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МУЗЕЄФІКАЦІЇ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

1.1. Методичні рекомендації щодо музеєфікації пам'яток археологічної спадщини розроблені відповідно до законів України “Про охорону культурної спадщини”, “Про охорону археологічної спадщини” та Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (переглянутої), ратифікованої Законом України від 10.12.03 № 1369-IV, і визначають загальні принципи музеєфікації пам'яток археологічної спадщини як сукупності науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини до експозиційного стану для ознайомлення громадськості з витоками та еволюцією суспільства, а також для розуміння необхідності збереження археологічної спадщини.

2. ПОРЯДОК РОЗРОБЛЕННЯ, ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТА СКЛАД НАУКОВО-ПРОЕКТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЩОДО МУЗЕЄФІКАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ

2.1. Під час проведення дослідницьких розкопок щойно виявленого об'єкта археологічної спадщини дослідником археологічної спадщини (археологом) визначається експозиційний потенціал об'єкта.

У разі позитивного висновку стосовно експозиційних можливостей об'єкта археолог здійснює первинну консервацію досліджуваної ділянки, здійснює підготовку та подає до відповідного органу охорони культурної спадщини облікову документацію на щойно виявлений археологічний об'єкт, а також пропозиції щодо його музеєфікації.

2.2. Облікова документація на щойно виявлений археологічний об'єкт повинна містити опис характерних властивостей, що становлять його наукову (археологічну), антропологічну, естетичну цінність, опис стану збереженості матеріальної структури, його автентичності та експозиційного потенціалу.

2.3. Ініціаторами музеєфікації взятих на облік згідно з вимогами законодавства про охорону культурної спадщини археологічних пам'яток, крім археологів, можуть бути органи місцевого самоврядування, державні установи та громадські організації, діяльність яких пов'язана з охороною культурної спадщини.

2.4. Пропозиції щодо музеєфікації археологічних пам'яток подаються відповідно до категорії пам'ятки:

щодо пам'яток національного значення — до центрального органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини;

щодо пам'яток місцевого значення — до органів охорони культурної спадщини відповідно Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

2.5. Відповідний орган охорони культурної спадщини на підставі висновку Науково-методичної чи консультативної ради приймає рішення щодо доцільності музеєфікації археологічної пам'ятки та визначає джерела фінансування цих робіт.

2.6. На підставі рішення відповідного органу охорони культурної спадщини ініціатор музеєфікації археологічної спадщини замовляє розроблення відповідної науково-проектної документації. При цьому до розробки відповідного проекту музеєфікації археологічної пам'ятки повинен залучатися археолог, який займається або займався раніше дослідженнями цієї пам'ятки.

2.7. Науково-проектна документація щодо музеєфікації археологічної пам'ятки складається з матеріалів комплексних бібліографічних, архівних та археологічних досліджень, натурних обмірів, картографії та фотофіксації.

2.8. До складу науково-проектної документації щодо музеєфікації археологічної пам'ятки входять:

історична довідка про пам'ятку;

експертні висновки щодо автентичності пам'ятки та стану збереженості її матеріальної структури;

обґрунтування наукової та експозиційної цінності пам'ятки, оцінка її ролі в природному або культурному ландшафті;

проектні рішення щодо комплексу заходів з консервації археологічних залишків, облаштування безпечних підходів до пам'ятки, а в разі необхідності заходів по її реставрації та реабілітації.

Проектна документація повинна бути детально проілюстрована матеріалами фотофіксації та картографування, а також кресленнями, виконаними на підставі натурних обмірів.

2.9. Музеєфікація здійснюється за наявності письмового дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини на підставі погодженої з ним і затвердженої в установленому порядку науково-проектної документації.

3. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ МУЗЕЄФІКАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ

3.1. Основним принципом реставраційно-консерваційних заходів на археологічній пам'ятці, яка підлягає музеєфікації, повинно бути її збереження *in situ* (в місці знаходження) в автентичному стані, зафіксованому під час археологічних досліджень.

3.2. Консерваційні заходи на археологічних пам'ятках повинні обмежуватися лише закріпленням розкритих розкопками будівельних

конструкцій та окремих елементів стародавніх споруд, не порушуючи структуру археологічних залишків із застосуванням матеріалів, максимально наближених до автентичних.

3.3. Для запобігання шкідливого впливу на пам'ятку кліматичних та інших негативних чинників над нею споруджується павільйон (навіс), який не повинен мати характеру капітальної споруди, не створювати навантаження на конструктивні елементи пам'ятки та не втручатися в її матеріальну структуру.

У разі коли археологічна пам'ятка є частиною охоронюваного ландшафту, її захист здійснюється іншими засобами, що забезпечують збереження археологічних залишків та традиційного характеру середовища.

3.4. Часткова реставрація археологічної пам'ятки може бути виконана лише за умови існування достовірної наукової інформації, підтвердженої відповідним висновком Інституту археології НАН України, про форми та структуру елементів пам'ятки, які планується реставрувати. При цьому повинна виконуватись реставрація лише важливих структурних елементів пам'ятки виключно з матеріалів, що належать саме цим елементам.

3.5. У разі руйнації внаслідок стихійного лиха або тривалих археологічних досліджень відкритих і зафіксованих ділянок пам'ятки, допускається їх часткова реабілітація з метою повернення до попереднього вигляду, що передував руйнації. Втручання в структуру археологічної пам'ятки, у тому числі її часткова реабілітація, потребує спеціального обґрунтування у складі науково-проектної документації.

3.6. Роботи з рекультиватії - відновлення земляних насипів стародавніх курганів та валів, що зазнали руйнації, зумовленої специфікою археологічних досліджень, не потребують спеціального дозволу, оскільки є обов'язковими заходами з упорядкування території після завершення археологічних досліджень. Рекультиватія насипів проводиться з метою відновлення форми та обсягів, які пам'ятка мала до початку її досліджень, і здійснюється з використаного ґрунту, вилученого під час розкопок.

3.7. Експозиційна реконструкція *in situ* (в місці знаходження) пам'ятки не допускається. Будівлі-реконструкції, навіть такі, що мають бездоганне наукове обґрунтування, будуються окремо за межами територій археологічних пам'яток.

3.8. Проектом музеєфікації окремих особливо цінних з археологічного погляду об'єктів повинно передбачатись збереження певних ділянок із недоторканою стратиграфією*, що містять характерні показники наукової інформативності (культурний шар, насичений археологічним матеріалом та залишками археологічних об'єктів) для дослідження у майбутньому із застосуванням новітніх (неруйнівних) методик дослідження археологічної спадщини.

Інформація про межі контрольних ділянок із недоторканою стратиграфією та ділянок, що потребують консервації та музеєфікації (у разі їх наявності), зазначається у паспорті об'єкта культурної спадщини.

4. МУЗЕЄФІКАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ СЕРЕДОВИЩА ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

4.1. Заходи щодо музеєфікації археологічних пам'яток, особливо комплексних, необхідно узгоджувати із заходами зі збереження природного або культурного ландшафту, частиною якого вони є.

4.2. Найбільш доцільною є музеєфікація археологічних пам'яток в межах історико-археологічних заповідників чи археологічних музеїв (парків), територія яких дозволяє експонувати об'єкти в контексті їх середовища, здійснювати на окремих ділянках поза межами пам'яток їх реконструктивне відновлення, відтворювати традиційну флору та фауну.

4.3. Оголошення комплексів (ансамблів) пам'яток історико-археологічними заповідниками та створення археологічних музеїв (парків) здійснюється відповідно до закону.

* (взаємним розташуванням шарів археологічної пам'ятки)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ІСТОРИЧНИХ (ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ) ДОВІДОК

1. Історична (історико-архітектурна) довідка на об'єкт культурної спадщини чи історичну місцевість (далі – довідка) виконується відповідно до законів України “Про охорону культурної спадщини”, “Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004 – 2010 роки”, “Про архітектурну діяльність”, постанов Кабінету Міністрів України від 20.12.99 № 2328 “Про порядок надання архітектурно-планувального завдання та технічних умов щодо інженерного забезпечення об'єкта архітектури і визначення розміру плати за їх видачу”, від 27.11.01 № 1760 “Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України” та від 13.03.02 № 318 “Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць”, Державних будівельних норм України (реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини. ДБН В.3.21-2004), Державних будівельних норм України “Склад, зміст, порядок розроблення, погодження і затвердження науково-проектної документації для реставрації об'єктів нерухокої культурної спадщини (ДБН А.2.2-6-2008), наказу Державної служби охорони культурної спадщини від 22.03.04 № 7 “Про затвердження Порядку розроблення історико-містобудівного обґрунтування”.

2. Історична (історико-архітектурна) довідка є складовою частиною:

– передпроектної та проектної документації на консервацію, реставрацію, реабілітацію, музеєфікацію, ремонт, пристосування об'єктів культурної спадщини, відтворення об'єктів втраченої історичної забудови, нове будівництво у межах територій та зон охорони пам'яток, в історичних ареалах історичних населених місць, на землях історико-культурного призначення;

– документації, яка надається органу охорони культурної спадщини для підготовки висновків щодо погодження відчуження пам'яток, передачі їх власником або уповноваженим ним органом у володіння, користування або управління іншим особам.

У разі коли виявлені в ході дослідження матеріали були використані в проекті реставрації, реабілітації, відтворення об'єктів культурної спадщини, втраченої історичної забудови, автор довідки має бути включений до авторського колективу проекту.

3. Історична (історико-архітектурна) довідка виконується на основі науково-дослідної роботи, яка включає:

- історико-архівні та бібліографічні дослідження, які мають на меті виявлення, збір, систематизацію та вивчення письмових та ілюстративних матеріалів і документів, що дають змогу визначити етапи будівельної історії пам'ятки (історичної місцевості), її роль у містобудівному середовищі, історико-культурну та архітектурно-художню цінність;
- аналіз іконографічного матеріалу;
- натурні дослідження об'єкта, історично сформованої місцевості.

4. Історична (історико-архітектурна) довідка оформлюється у вигляді текстової частини (з виділенням відповідних рубрик) та ілюстративної частини.

5. Історична (історико-архітектурна) довідка на об'єкт культурної спадщини (будівлю, споруду, комплекс) повинна містити:

- а) у текстовій частині:
  - загальні відомості про історичний та містобудівний розвиток місцевості, де знаходиться досліджуваний об'єкт;
  - охоронний статус об'єкта дослідження та території, на якій він розташований;
  - інформацію про формування історичної садиби (для будівель, споруд) в хронологічних межах наявних архівних матеріалів;
  - короткі відомості про замовника будівництва, первісну функцію будівлі (споруди). Якщо замовник будівництва є відомим історичним чи культурним діячем, до історичної (історико-архітектурної) довідки мають бути включені його біографічні дані;
  - атрибуцію будівлі (споруди): авторство, дата (час, період) будівництва із зазначенням дат (часу, періодів) наступних добудов, перебудов, реставрацій тощо;
  - короткі біографічні відомості про архітектора, скульптора, художника, архітектурну школу, в окремих випадках – відомості про фірми, які брали участь у створенні об'єкта;
  - аналіз розпланувально-просторового та стильового вирішення будівлі (споруди) з визначенням її історико-культурної цінності;
  - відомості про видатних особистостей та події, пов'язані з досліджуваним об'єктом;
  - основні характеристики сучасної містобудівної ситуації навколо об'єкта та/або в місці його розташування;
  - виписки з історико-архівних джерел;
  - перелік архівних та літературних джерел;
  - перелік архівних та натурних фотоілюстрацій;

б) в ілюстративній частині:

– історичні плани території (садиби), на якій розташований досліджуваний об'єкт;

– іконографічні матеріали – фотокопії творів образотворчого мистецтва, архівні фотографії об'єкта дослідження та місцевості, прилеглої до його місця розташування;

– первісний архівний проект, а за його відсутності – пізніші обміри, аналогічну забудову;

– фотокопії історико-архівних документів по садибі (описи, плани, купчі тощо);

– портрет архітектора (за наявності);

– сучасні поповерхові плани будинку.

За відсутності проектних креслень, даних про дату (час, період) зведення будівлі (споруди), автора, відомостей про будівельні періоди, а також інших конкретних матеріалів, наводяться загальні характеристики та іконографія історичної місцевості, оцінка історико-культурної цінності об'єкта дослідження в контексті розвитку вітчизняної архітектури.

6. Історична (історико-архітектурна) довідка на історичну місцевість повинна містити:

а) у текстовій частині:

– визначення меж досліджуваної території, особливості її розташування у розпланувальній структурі міста;

– короткі відомості щодо об'єктів культурної спадщини, розташованих у межах досліджуваної території (адреса, назва, датування, вид пам'ятки, посилання на документ про взяття на облік);

– короткі відомості про археологічні дослідження, які проводились у межах досліджуваної території;

– охоронний статус території;

– характеристику етапів формування забудови досліджуваної території з визначенням основних містобудівних заходів, особливостей парцеляції садиб та забудови, домінантних споруд та прикладів рядових будівель, історичної та архітектурно-художньої цінності забудови;

– короткий опис сучасної архітектурно-містобудівної ситуації з визначенням композиційно-стильових особливостей забудови та рекомендаціями щодо збереження (відтворення) культурного потенціалу;

– виписки з історико-архівних джерел;

– перелік архівних та літературних джерел;

– переліки архівних та натурних фотоілюстрацій;

б) в ілюстративній частині:

– історичні плани та інші іконографічні матеріали із зображенням місцевості;

- архівні фотографії домінантних та характерних для забудови даної території споруд;
- натурну фотозйомку місцевості.

7. Історична (історико-архітектурна) довідка виконується у передбаченій умовами договору кількості примірників. Один примірник довідки залишається в архіві організації-виконавця.

Історична (історико-архітектурна) довідка виконується фахівцями відповідних спеціальностей кваліфікаційного рівня не нижче спеціаліста, які мають досвід у підготовці подібних документів не менше 3-х років.

Історична (історико-архітектурна) довідка як складова частина передпроектної (проектної) документації чинна впродовж 5-ти років. В разі невиконання робіт протягом вказаного терміну довідка коригується або розробляється нова довідка у складі нової проектної документації.

У разі виконання історичної (історико-архітектурної) довідки для використання при підготовці висновку щодо можливості відчуження об'єкта культурної спадщини, довідка чинна впродовж 5-ти років.